

A Future Study on the Role of New Towns in Establishing Balance in the Spatial-Physical Structure of the Metropolitan Regions based on the National Spatial Planning Approaches and Policies

Mostafa Javaheri Taghados¹, *Mahin Nastaran², Esfandiar Zebardast³, Maysam Basirat⁴

1. PhD in Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

2. Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

3. Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

4. Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

Use your device to scan and read the article online

Citation: Javaheri Taghados, M., Nastaran, M., Zebardast, E., & Basirat, M. (2021). [A Future Study on the Role of New Towns in Establishing Balance in the Spatial-Physical Structure of the Metropolitan Regions based on the National Spatial Planning Approaches and Policies]. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 8 (4), 772-794. <https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.108218>

<https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.108218>

Funding: See Page 791

Received: 02/10/2019

Accepted: 06/10/2020

Available Online: 12/21/2020

Article Type: Research Paper

Key words:

Physical-spatial structure; Tehran metropolitan region; future research; new town.

ABSTRACT

Achieving a regional balance in line with the potentialities of each region is one of the enacted policies of spatial survey. The policy of establishing new towns was put into practice to spread the population of the country appropriately. The aim of the current study is to investigate the role of new towns in making balance in the spatial-physical structure of the current and future metropolitan city of Tehran as a case study. The main question was if the establishment of the new towns surrounding Tehran would be effective in attracting population and developing balance in the region. The findings show that, except the new town of Andisheh in Tehran (attracting 75% of the estimated population), the other towns surrounding Tehran have encountered serious problem in attracting population. The study employed rank-size method to measure the effect of new towns on the spatial-physical structure of the Tehran as a metropolitan city. The software used was MicMac to analyze the scenario of developing spatial organization and identifying the ranking of the new towns. Another finding of the study was that the new towns did not have an effect on the balance of spatial-physical structure in Tehran, meaning that these towns could not be very successful in attracting population. From 1986 to 2016, only 359,029 persons (2.4% of the population in the region) moved to these towns which is trivial considering the amount of investment. Therefore, preparing new policies and plans is imperative.

JEL Classification: Z0, Z00, Z1, Z10.

* Corresponding Author:

Mahin Nastaran, PhD

Address: Faculty of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan

Tel: +98 (913) 1267404

E-mail: m.nastaran@aui.ac.ir

آینده‌پژوهی نقش شهرهای جدید در ایجاد تعادل ساختار فضایی - کالبدی کلان شهرها با رویکرد و سیاست‌های آمایش سرزمینی

مصطفی جواهری تقدس^۱، *مهین نسترن^۲، اسفندیار زبردست^۳، میثم بصیرت^۴

۱. دکترای شهرسازی اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران
۲. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران
۳. استاد گروه شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۴. استادیار گروه شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

تاریخ دریافت: ۲۱ بهمن ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۲۱ خرداد ۱۳۹۹

تاریخ انتشار: ۱ دی ۱۳۹۹

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

کلیدواژه‌ها:

ساختار فضایی - کالبدی، منطقه کلان شهری تهران، آینده‌پژوهی، شهرهای جدید.

دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه یکی از سیاست‌های مصوب آمایش سرزمینی است. بر این اساس، سیاست احداث شهرهای جدید جهت پراکنش مطلوب و متعادل جمعیت در کشور برنامه‌ریزی و اجرا گردید. هدف اصلی این مقاله بررسی نقش شهرهای جدید در ایجاد تعادل و توازن ساختار فضایی - کالبدی حال و آینده منطقه کلان‌شهری تهران به‌عنوان جامعه آماری است. مهم‌ترین مسئله‌ای که در پژوهش مطرح شده، این است که آیا احداث شهرهای جدید در اطراف کلان‌شهر تهران بر جذب سرریز جمعیت این کلان‌شهر و توسعه متعادل و متوازن منطقه مؤثر بوده است. بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد به‌جز شهر جدید اندیشه در کلان‌شهر تهران (با تحقق بیش از ۷۵ درصد جمعیت پیش‌بینی‌شده) سایر شهرهای جدید در اطراف تهران در جذب جمعیت با مشکلات عدیده‌ای مواجه بوده و چندان موفق عمل نکرده‌اند. در این پژوهش، از روش رتبه - اندازه جهت شناسایی چگونگی اثرگذاری شهرهای جدید بر ساختار فضایی - کالبدی منطقه کلان‌شهری تهران استفاده شده و به کمک نرم‌افزار میک‌مک (MicMac) سناریوهای توسعه سازمان فضایی و تعیین جایگاه شهرهای جدید انجام شده است. نتایج بررسی‌های انجام‌شده نیز نشان از عدم اثرگذاری شهرهای جدید بر تعادل ساختار فضایی - کالبدی منطقه کلان‌شهری تهران دارد و این شهرها نیز نتوانسته‌اند در جذب جمعیت منطقه تأثیر چندانی داشته باشند؛ به‌طوری که در فاصله سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ فقط حدود ۲۹،۰۲۹ نفر برابر با ۲،۴ درصد از جمعیت منطقه را به خود اختصاص داده که با توجه به حجم سرمایه‌گذاری، بسیار اندک است. بنابراین ارائه راهکارها و سیاست‌های جدید به‌منظور بهبود روند موجود لازم به‌نظر می‌رسد.

* نویسنده مسئول:

دکتر مهین نسترن

نشانی: اصفهان، دانشگاه هنر اصفهان، دانشکده معماری و شهرسازی

تلفن: ۰۴۰۴۶۷۴۰۱۳ (۹۱۳) ۹۸+

پست الکترونیک: m.nastaran@au.ac.ir

۱. مقدمه

تمرکز شدید و عدم تعادل از جمله ویژگی‌های کشورهای جهان سوم است. این ویژگی معلول نتایج سیاست‌های رشد قطبی به‌شمار می‌آید (نسترن و فتاحی، ۱۳۸۸). با رشد فزاینده جمعیت در شهرها و به‌دنبال آن افزایش مشکلات و مسائل ناشی از شهرنشینی در ابعاد وسیع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی، لزوم ایجاد و استفاده از بسترهای مدیریت شهری با رویکرد استراتژیک احساس می‌شود.

رشد سریع شهرها و پیشی گرفتن آن‌ها از توانایی‌ها و منابع مدیران شهری، ارائه خدمات شهری مناسب را برای مدیران شهری به چالشی عظیم تبدیل کرده است (حلاجیان و امین‌شاد، ۱۳۹۴، ص. ۳۹۸). از طرف دیگر تغییرات اجتماعی اقتصادی دهه‌های اخیر عدم تعادل ناحیه‌ای و تمرکز بیش‌ازحد امکانات در برخی نقاط (کوژهای توسعه) و محرومیت نقاط (مغاک عقب‌ماندگی) را در پی داشته است (نسترن، ابوالحسنی و بختیاری، ۱۳۹۴، ص. ۱) و برنامه‌ریزی کالبدی و پیروی از دیدگاه جامع در توسعه شهرها به نتایج موفق و قابل دفاعی نینجامیده است (ضمیری، نسترن و محمدزاده تیتکانلو، ۱۳۹۲، ص. ۱۶۸).

پیچیدگی و عدم قطعیت عوامل مؤثر بر توسعه آتی شهرها و گستردگی دامنه متغیرهای اثرگذار از سطح محلی تا سطح جهانی به اتخاذ رویکرد و تفکری نوین در برنامه‌ریزی شهری نیاز دارد. آینده‌پژوهی - دانشی نوپا که می‌توان آن را شکل تکامل‌یافته برنامه‌ریزی راهبردی دانست - در سال‌های اخیر برای پاسخ‌گویی به شرایط عدم قطعیت، پیچیدگی، درهم‌تنیدگی ابعاد مختلف موضوعات و ترسیم دورنمای آینده سیستم‌ها به‌شدت به‌کار می‌رود (ربانی، ۱۳۹۱). یکی از شیوه‌های فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی موجود در کلان‌شهرها طراحی، ایجاد و توسعه شهرهای جدید در حوالی آن‌هاست تا به این وسیله جمعیت اضافی درون کلان‌شهرها را که عامل عمده چنین مشکلاتی است، جذب کند. شهرهای جدید در ارتباط تنگاتنگ با کلان‌شهرها طراحی و ایجاد می‌شوند و توسعه می‌یابند و پویا در شیوه توسعه و افول کلان‌شهرها تأثیر خواهد گذاشت. الگوی ایجاد شهرهای جدید در ایران به‌تبع از خاستگاه آن در کشور انگلستان و تفکر ایدئالیستی باغ‌شهرها اخذ شده و ایران از جمله کشورهایی است که برای تعداد زیادی از کلان‌شهرهای کشور، شهرهای جدید با کارکرد سرریز جمعیت تعریف و اجرایی کرده است (زیاری، ۱۳۸۶، ص. ۴۱۶).

اجرای سیاست شهرهای جدید به‌لحاظ گستردگی اقدامات، حجم عملیات و تعداد سکونتگاه، آن‌هم در شرایطی که کشور درگیر مشکلاتی مانند جنگ تحمیلی و تحریم‌های اقتصادی است، تجربه منحصر به فردی در عرصه تجربیات جهانی به‌شمار می‌رود و بدون تردید رخدادی تاریخی محسوب می‌شود (زبردست و جهانشاهلو، ۱۳۸۶، صص. ۲۲-۵).

هدف رسمی اعلام‌شده برای ایجاد شهرها و شهرک‌های جدید در ایران در چند کلمه خلاصه شده است: «توسعه منفصل کلان‌شهرها» (شرکت عمران شهرهای جدید، ۱۳۷۱، ص. ۵). طبق مصوبه مورخ ۲۳/۱۲/۱۳۶۸، شورای عالی شهرسازی و معماری ایران برای کلان‌شهر تهران ۶ شهر جدید تا افق ۱۳۹۰ در نظر گرفته است (شهبان، ۱۳۸۳، ص. ۸۱) که عبارت‌انداز: شهر جدید هشتگرد، شهر جدید پرنده، شهر جدید پردیس، شهر جدید اندیشه، شهر جدید اشتهارد و شهر جدید زاویه (شاه‌آبادی، ۱۳۷۵، ص. ۵۰). از این ۶ شهر مصوب در حومه پایتخت، تاکنون ۵ شهر جدید پردیس، پرنده، اندیشه، هشتگرد و اشتهارد احداث شده است. توزیع مناسب و برنامه‌ریزی‌شده جمعیت در ناحیه شهری تهران از طریق اسکان سرریز جمعیت کلان‌شهر تهران در شهرهای جدید از اهداف اصلی ایجاد شهرها بوده است (زیاری، ۱۳۸۷، ص. ۱۵۱). همین‌طور تعادل فضایی در توزیع مراکز عملکردی شاخص‌های مختلف زمینه‌های توسعه پایدار شهری را فراهم می‌کند (نسترن، ۱۳۸۰، ص. ۱۴۵). اما این امر در سرریز جمعیت کلان‌شهر تهران روی نداده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد به‌جز شهر جدید اندیشه در کلان‌شهر تهران (با تحقق بیش از ۷۵ درصد جمعیت پیش‌بینی‌شده) سایر شهرهای تازه‌ساخت در اطراف تهران و نیز سایر شهرهای بزرگ کشور با شکست در جذب جمعیت روبه‌رو بوده‌اند.

مسئله مهم پژوهش این است که آیا احداث شهرهای جدید اطراف کلان‌شهر تهران بر جذب سرریز جمعیت کلان‌شهر تهران و توسعه متعادل و متوازن منطقه اتربخش بوده است. مهم‌ترین هدف این مقاله بررسی میزان اثرگذاری شهرهای جدید اطراف کلان‌شهر تهران بر جذب سرریز جمعیت این کلان‌شهر و توسعه متعادل و متوازن منطقه و آینده‌پژوهی سناریوهای توسعه فضایی - کالبدی منطقه کلان‌شهری تهران بوده که دارای دو هدف خرد ۱. ارزیابی میزان موفقیت شهرهای جدید و نقش شهرهای جدید در سازمان فضایی - کالبدی فعلی منطقه کلان‌شهری تهران و ۲. تعیین نقش و جایگاه شهرهای جدید در سازمان فضایی - کالبدی آینده منطقه کلان‌شهری تهران است.

۲. پیشینه تحقیق

سیاست شهرهای جدید در کشورهای جهان سوم بیشتر برای اجرای راهبرد عدم تمرکز، انتقال سرریز جمعیت، آمایش سرزمین، ایجاد قطب رشد، توسعه ناحیه‌ای، انتقال مراکز اداری، سازمان‌دهی فضایی شهرهای بزرگ به‌کار گرفته شده و نتایج گوناگونی به‌بار آورده است. در مجموع این شهرها در ارائه مسکن اقتصادی به قشرهای کم‌درآمد موفق بوده‌اند؛ ولی چون در بسیاری موارد ساختار فیزیکی و اجتماعی ناسازگار با محیط بومی بوده است، باعث شده راه‌حلی پرخرج تلقی گردند. از علل ناکامی و شکست بسیاری از آن‌ها محلی بودن سیاست، نبود برنامه‌ریزی ساختاری در ارتباط با اهداف تشکیل و بدون در نظر گرفتن

راهبردهای جامع منطقه‌ای و ناحیه‌ای براساس طرح تدوین‌شده است. با نگاهی به تجارب کلی شهرهای جدید می‌توان گفت شهرهای جدید در زمینه‌های زیادی موفق بوده‌اند؛ اما اشتباهاتی نیز در دهه ۱۹۴۰ تا ۱۹۵۰م برای این تجارب در جهان صورت گرفته که باید از آن‌ها آموخت.

جدول ۱. نظریه‌ها و نتایج به‌دست‌آمده از کارهای علمی محققان داخلی و خارجی در زمینه شهرهای جدید

محقق	نظریه / نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش
سوریا ماتا (۱۸۸۲)	وی در این سال، نظریه شهر خطی را مطرح کرد. او تمام مشکلات شهری را ناشی از مشکلات ترافیک می‌دانست و بهترین شکل برای شهر را آن می‌دانست که هر شهروند در کمترین مدت ممکن قادر باشد از خانه‌اش به سایر نقاط رفت‌وآمد کند. وی می‌گفت امروزه راه‌آهن بهترین وسیله حمل‌ونقل است و علاوه‌بر اینکه از نظر سرعت و توالی رفت‌وآمد و قیمت ارزان وسیله قابل اطمینانی است، شکل خطی را برای شهرها ایجاب می‌کند و همچنین شهر خطی موجب تغییر یافتن جهت مهاجرت‌های خطرناک و بی‌نظم جمعیت روستایی به شهرها می‌شود (استروفسکی، ۱۳۷۸، صص. ۱۸-۱۹).
ابنزر هاوارد (۱۸۹۸)	وی پس از بررسی زبان‌های صنایع در بریتانیا، مفهوم باغ‌شهر را ارائه داد و طولی نکشید نظریه او نقطه عطفی در تاریخ برنامه‌ریزی شهری شد (هیراسکار، ۱۳۷۶، ص. ۲۲). هاوارد با ارائه نظریه باغ‌شهر، کمک شایانی به برنامه‌ریزی منطقه‌ای نمود. وی معتقد بود با ایجاد چند باغ‌شهر در اطراف شهرهای بزرگ باید مبادرت به تمرکززدایی از شهرهای بزرگ کرد؛ به‌طوری که جمعیت و صنعت از این شهرها خارج و نوعی بخشایش صنعت و جمعیت صورت بگیرد (زیاری، ۱۳۸۶، ص. ۹).
کلرنس پری (۱۹۲۳)	وی در این سال نظریه واحد همسایگی را مطرح کرد. واحد همسایگی واحد کوچکی است که در مقیاس جامعه محلی خدمات لازم را عرضه می‌کند (هیراسکار، ۱۳۷۶، ص. ۸۷).
هنری رایت و کلارنس اشتاین	نظریه پری باعث شد تا این دو نفر، به تبعیت از او، شهر جدید رادبرن را در نیوجرسی امریکا احداث کنند. شهر رادبرن برای ۲۵ هزار نفر و شامل ۳ واحد همسایگی با ۷۵۰۰ تا ۱۰ هزار نفر جمعیت طراحی شده است؛ اما به‌علت بحران اقتصادی فقط بخشی از این طرح ساخته شد (زیاری، ۱۳۸۷، ص. ۲۶).
کمیسیون سلطنتی به رهبری بارلو (۱۹۳۷)	این کمیسیون مأموریت یافت تا توزیع شاغلان بخش صنعت و نارسایی‌های ناشی از تمرکز شهری را مطالعه و برای آن راه‌حل‌های ممکن را پیشنهاد کند (همان، ص. ۳۱).
رفیعیان و محمودی (۱۳۹۳)	در این پژوهش به ارزیابی الگوی مکان‌گزینی شهرهای جدید منطقه شهری تهران پرداخته است. روش این تحقیق ارزیابی چندمتغیره بوده است.

۳. چارچوب نظری

طرح شهرهای جدید ناشی از نظریه‌های گوناگونی است که ابنزر هاوارد^۱ نظریه‌پرداز اصلی آن است. هاوارد نظریه‌اش را با الهام از افکار تخیل‌گرایان مطرح کرد. او نظریهٔ باغ‌شهر^۲ را گزینه‌ای برای رویارویی با رشد جمعیت شهرهای بزرگ، سامان‌دهی و توزیع فضایی جمعیت و صنعت می‌داند. هاوارد هدف از ایجاد طرح باغ‌شهرها را ساختار عملکردی، بهینه ساختن اندازهٔ جمعیت و مساحت، اشتغال و خوداتکایی، استقرار کمربند سبز، تراکم بهینه و مالکیت عمومی زمین بیان کرده و دو نمونه از طرح باغ‌شهرها را تا زمان حیات خویش (۱۹۲۸م) به مرحلهٔ عمل درآورده است (رهنمایی و کلانتری خلیل‌آباد، ۱۳۹۰). نظریهٔ شهر صنعتی^۳ تونی گارنیه^۴ از نمونه‌های دیگر است که در سال ۱۹۱۹م در شهر لیون فرانسه در مقیاس کوچک اجرا شد. گارنیه شیفتهٔ شکل معماری شهر قرن‌بستی بود که بتواند جواب‌گوی نیازمندی‌های ناشی از پیشرفت‌های اجتماعی و فنی باشد. کلرنس پری^۵ در سال ۱۹۲۳م نظریهٔ واحد همسایگی^۶ را مطرح کرد. این نظریه منشأ اثری شد تا هنری ریت^۷ و کلرنس اشتاین^۸ به تبعیت از پری، شهر جدید ردبرن را در نیوجرسی امریکا احداث نمایند (ابراهیم‌زاده و نگهبان‌مروی، ۱۳۸۳، ص. ۱۵۸). تجارب به‌دست‌آمده از شهر ردبرن، ایدهٔ تعمیم این طرح در شهرهای جدید را مورد توجه مسئولان و دستگاه‌های دست‌اندرکار که سیاست‌گذاران اصلی در توسعهٔ شهری هستند، قرار داد و به‌تدریج با تغییر قوانین، برنامه‌ریزی کامل و جامعی در این زمینه به‌وجود آمد (اسفندیاری، ۱۳۷۳، ص. ۸۸). شهرهای جدید پس از جنگ جهانی دوم الگویی برای کمک به حل مشکلات اجتماعی، اقتصادی و محیطی شهرهای بزرگ بودند. این الگو توزیع جمعیت و اشتغال را در کل فضای سرزمین ارائه داد. بدین ترتیب، ایدهٔ شهر جدید با ابزار توسعهٔ ناحیه‌ای به‌سرعت در سراسر جهان گسترش یافت. این نظریه نه‌فقط در کشورهایی که به‌سرعت شهرنشین شدند، بلکه برای ایجاد قطب‌های رشد، سامان‌دهی فضایی، جذب سرریزهای جمعیتی، کنترل رشد مادرشهرها، انتقال مراکز سیاسی اداری، عدم تخریب زمین‌های کشاورزی، توسعهٔ نواحی عقب‌مانده، تجدید ساخت شهرهای تخریب‌شده، یک‌پارچه‌سازی روستاها، ایجاد فضای مناسب برای اسکان کارگران بخش صنعت، تمرکززدایی، جلوگیری از رشد پایتخت‌ها، هویت علمی و توزیع فضایی صنعت و جمعیت نیز به‌کار گرفته شد. متعاقب نظریهٔ هاوارد، شرکت عمران

1. Ebenezer Howard
2. Garden city
3. Industrial city
4. Tony Garnier
5. Clarence Perry
6. Neighborhood unit
7. Henry Wright
8. Clarence Stein

باغ‌شهر و سپس شرکت‌های عمران شهرهای جدید در انگلستان جهت ساخت‌وساز شهر جدید به‌وجود آمدند. اما در عرصه نظریات، متعاقب و یا موازی با جهش فکری هاوارد، نظریات متعدد دیگری همانند نظریه شهر صنعتی تونی گارنیه (۱۹۱۷م)، نظریه پل ولف^۹ (۱۹۱۹م)، نظریه ریمون آلوین^{۱۰} (۱۹۲۲م) و نظریه لوکوربوزیه^{۱۱} به‌عنوان طراح مدرنیسم و غیره پدیدار گشتند.

بیشترین توجه به شهرهای جدید در دولت انگلستان و به‌دلیل خسارت‌های زیاد ناشی از جنگ جهانی دوم در این کشور به‌وجود آمد. بر این مبنای کمیسیون‌های مختلف توسط سر منتگیو بارلو^{۱۲} و لرد رایت^{۱۳} ایجاد شد که سرانجام چارچوب نظری شهرهای جدید و سپس احداث آن‌ها برای حل مشکلات شهری انگلستان و بر مبنای سیاست عدم تمرکز در فضای شهری را عملی ساخت. به این ترتیب، «طرح لندن بزرگ» به‌وجود آمد. پس از آن نیز، شهرهای جدید در اقصی نقاط جهان احداث گردید که توجه به توسعه مسکن (زیاری، ۱۳۸۶، ص. ۵۱) و کاهش تراکم جمعیت در نواحی شهر بزرگ (مادرشهرها^{۱۴}) از علل اساسی ایجاد آن‌ها بوده است. پس از جنگ جهانی دوم نیز تا سال ۱۹۶۰م، شهرهای جدید در راستای سیاست تمرکززدایی پیرامون برخی از پایتخت‌های بزرگ جهان (نمونه مسکو، پاریس و کپنهاگ) و در ارتباط با راهبرد توسعه مسکن ساخته شد. در این دوره هم، شهرهای جدید صنعتی به‌منظور اسکان شاغلان بخش صنعت و ارائه مسکن بیشتر در بلوک سوسیالیستی سابق احداث گردید. در دوره ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰م، شهرهای جدید به‌منظور ابزارهایی برای سامان‌دهی فضای ملی، برنامه‌ریزی منطقه‌ای و سیاست تمرکززدایی جمعیتی و اقتصادی در نقاط مختلف جهان ایجاد شد. احداث پایتخت‌های جدید در کشورهای در حال توسعه (نمونه شاندیگار، برازیلیا و اسلام‌آباد) گونه‌ای از این شهرهاست. در ارزیابی این دوره، مسائلی همچون «قطبی شدن الگوی مراکز سکونتی»، «برهم خوردن تعادل منطقه‌ای» و ایجاد «شکاف میان مناطق» پدید آمد.

۴. روش تحقیق

روش تحقیق حاضر ضمن تأکید بر جنبه کاربردی بودن آن، توصیفی - تحلیلی است. چارچوب نظری آن اسنادی - کتابخانه‌ای انجام شد و نحوه اجرای آن مبتنی بر فن پیمایشی - اکتشافی بوده است. در این تحقیق، وضع موجود بررسی می‌گردد و به

-
9. Paul Wolf
  10. Raymond Alvin
  11. Le Corbusier
  12. Sir Montague Barlow
  13. Lord Reith
  14. metropolitans

توصیف منظم و نظام‌دار وضعیت فعلی توسعه شهرهای جدید کلان‌شهر تهران از طریق شناسایی ویژگی‌های مثبت و منفی آن پرداخته می‌شود. در این پژوهش، به‌منظور بررسی و سنجش میزان اثربخشی استراتژی توسعه شهرهای جدید در هدایت تحولات کالبدی و فضایی کلان‌شهر تهران، به‌عنوان هدف اصلی طرح، از مدل‌ها و روش‌های تحلیل‌های فضایی مبتنی بر Gis براساس شاخص‌های جمعیتی، اقتصادی و زیرساختی؛ به‌منظور سنجش تغییرات تعادل منطقه در دهه‌های اخیر از نرم‌افزار میک‌مک^{۱۵} و برای تدوین سناریوهای توسعه سازمان فضایی منطقه کلان‌شهری تهران و تعیین جایگاه شهرهای جدید در آن از روش سناریونویسی و نرم‌افزار سناریویزارد استفاده شده است. با توجه به موارد مطرح‌شده در بخش‌های مختلف، در **جدول ۲** چارچوب تحلیلی پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲. چارچوب تحلیلی پژوهش

هدف اصلی	اهداف خرد	سنججه‌ها	روش مورد استفاده
آینده‌پژوهی سناریوهای توسعه فضایی کالبدی شهرهای جدید در منطقه کلان‌شهری تهران	مرحله اول: ارزیابی میزان موفقیت شهرهای جدید و نقش شهرهای جدید در سازمان فضایی - کالبدی فعلی منطقه کلان‌شهری تهران	معیارهای اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، فضایی و...	روش نخست شهری و رتبه - اندازه
	مرحله دوم: تعیین نقش و جایگاه شهرهای جدید در سازمان فضایی - کالبدی آینده منطقه کلان‌شهری تهران	معیارهای اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، فضایی، تکنولوژیکی و...	استفاده از نرم‌افزار میک‌مک و سناریوی ویزارد

۵. تحلیل یافته‌ها

۵-۱. نقش شهرهای جدید در ساختار فضایی - کالبدی منطقه کلان‌شهری تهران

در سال ۱۳۹۵، محدوده منطقه کلان‌شهری تهران (شامل دو استان تهران و البرز) در مجموع دارای ۲۲ شهرستان، ۵۹ نقطه شهری، حدود ۱۵.۹۸ میلیون نفر جمعیت، ۱۴.۹۶ میلیون نفر جمعیت شهری، ۱.۰۱ میلیون نفر جمعیت روستایی و بعد خانوار ۳.۰۹ نفر و دارای نرخ شهرنشینی ۹۳.۶ درصد است. در **جدول ۳** ویژگی‌های جمعیتی منطقه کلان‌شهری تهران مشاهده می‌شود.

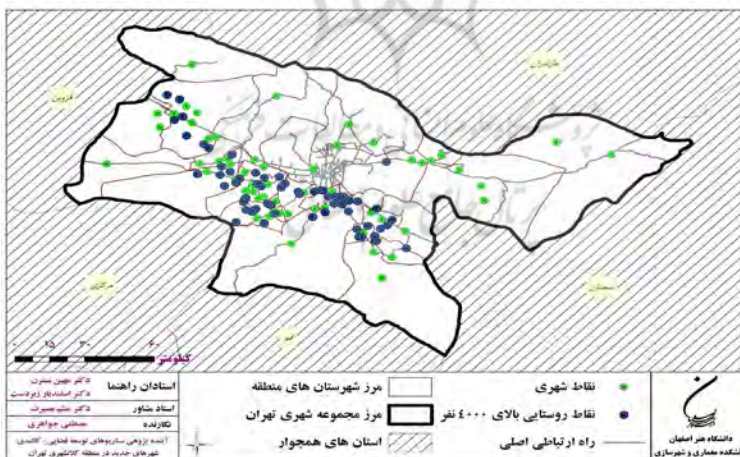
جدول ۳. ویژگی های جمعیتی منطقه کلان شهری تهران

استان	تعداد شهرستان	تعداد شهر	مجموع جمعیت	جمعیت شهری	جمعیت روستایی	درصد جمعیت شهری
تهران	۱۶	۴۲	۱۳۲۶۷۶۳۷	۱۲۴۵۲۲۳۰	۸۱۴۶۹۸	۹۳٫۹
البرز	۶	۱۷	۲۷۱۲۴۰۰	۲۵۱۲۷۳۷	۱۹۹۵۵۹	۹۲٫۶
مجموع	۲۲	۵۹	۱۵۹۸۰۰۳۷	۱۴۹۶۴۹۶۷	۱۰۱۴۲۵۷	۹۳٫۶

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

(منبع: آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵)

شهر تهران با جمعیتی برابر با ۸۶۹۳۷۰۶ نفر یا ۵۸٫۰۹ درصد کل جمعیت شهری محدوده مطالعاتی را به خود اختصاص داده است. شهر کرج، به عنوان شهر دوم، با ۱۵۹۲۴۹۲ نفر، ۱۰٫۶۴ درصد جمعیت محدوده را داراست. شهرهای اسلامشهر، شهریار، قدس، ملارد، گلستان، پاکدشت، قرچک، ورامین و نسیم شهر از دیگر شهرهای بالای ۲۰۰ هزار نفر در محدوده هستند. همان طور که در شکل ۱ ملاحظه می شود، بیشتر شهرها و روستاهای پیرامونی کلان شهر تهران در گستره جنوب و جنوب غرب تهران به علاوه غرب آن تا شهر کرج گسترده شده اند. همچنین غالب این شهرها از بعد از انقلاب شکل گرفته اند. تا سال ۱۳۲۰، فقط ۴ شهر در مجموعه وجود داشته است (تهران، ری، دماوند و کرج). در میان شهرهای نوظهور، قدمت اسلامشهر و رباط کریم در جنوب غرب و قدس در غرب مجموعه از سایرین بیشتر است. اکنون سیمای جنوبی کلان شهر تهران مجموعه ای به هم پیوسته از شهرهای متوسط و روستاهایی است که عمدتاً زندگی شهری در آنها جاری است و خود رو به توسعه دارد.

شکل ۱. نحوه پراکنش روستاهای بالای ۴ هزار نفر در سطح مجموعه شهری تهران

(منبع: نگارندگان، براساس آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵)

۱-۵. مقایسه وضعیت جمعیتی شهرهای جدید مجموعه شهری تهران

پنج شهر هشتگرد، پرند، پردیس، اندیشه و اشتهارد از شهرهای جدید محدوده کلان‌شهری تهران به حساب می‌آیند. در ادامه ویژگی‌های جمعیتی این شهرها در جدول ۴ بیان شده است.

جدول ۴. وضعیت جمعیتی شهرهای جدید احداث شده در اطراف کلان‌شهر تهران در سال ۱۳۹۵

درصد شهرهای جدید	مجموع جمعیت منطقه کلان‌شهری تهران	جمعیت شهرهای جدید	-					
			اشتهارد	هشتگرد	پردیس	پرند	اندیشه	
			استان	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران
			شهرستان	شهریار	رباط‌کریم	پردیس	ساجزاد	اشتهارد
			بخش	مرکزی	مرکزی	بومهن	مرکزی	مرکزی
۲,۳۶	۴۸۴۵۵۳۱	۱۱۴۱۸۲	۹۳۵۷	۱۳۶۲۲	۲۳۹۳۸	۳۱۶۹۳	۳۵۵۷۲	تعداد خانوار
۲,۴	۱۴۹۶۴۹۶۷	۳۵۹۰۲۹	۲۹۹۹۳	۴۲۱۴۷	۷۳۳۶۳	۹۷۴۶۴	۱۱۶۰۶۲	جمعیت
۲,۴۱	۷۵۱۳۲۷۹	۱۸۱۳۴۶	۱۵۴۳۵	۲۱۲۸۴	۳۶۹۳۳	۴۸۹۷۷	۵۸۷۱۷	مرد
۲,۳۸	۷۴۵۱۶۸۸	۱۷۷۶۸۳	۱۴۵۵۸	۲۰۸۶۳	۳۶۴۳۰	۴۸۴۸۷	۵۷۳۴۵	زن
-	۱۰۰	۲,۴	۰,۲	۰,۲۸	۰,۴۹	۰,۶۵	۰,۷۸	درصد از مجموعه شهری
-	-	-	۳۸	۳۳	۲۱	۱۸	۱۶	رتبه در مجموعه شهری

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

(منبع: آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵)

در کل می‌توان گفت از زمان تأسیس شهرهای جدید (۱۳۶۵ به بعد) روند رشد پراکنش جمعیت تغییری نکرده است و این شهرها نیز نتوانسته‌اند در جذب جمعیت مجموعه تأثیر آن‌چنانی داشته باشند؛ به طوری که تا سال ۱۳۹۵، بعد از حدود ۳۰ سال، فقط حدود ۳۵۹۰۲۹ نفر برابر با ۲,۴ درصد از جمعیت محدوده مجموعه شهری را به خود اختصاص داده که مقدار بسیار اندکی است. وضعیت شهرهای جدید به منظور توزیع متعادل جمعیت و کمک به ساختار فضایی در منطقه کلان‌شهری تهران با کمک روش رتبه - اندازه (زبردست، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳) باید به صورت زیر باشد:

۱. شهر جدید اندیشه در سال ۱۳۹۵ دارای جمعیت ۱۱۶۰۶۲ نفر بوده که به منظور ایجاد تعادل در منطقه باید به جمعیت ۵۴۳۳۵۷ نفر برسد و تاکنون میزان اثرگذاری آن بر تعادل و توازن منطقه ۰,۲۹ درصد بوده است.

۲. شهر جدید پرند در سال ۱۳۹۵ دارای جمعیت ۹۷۴۶۴ نفر بوده که به منظور ایجاد تعادل در منطقه باید به جمعیت ۴۸۲۹۸۴ نفر برسد و تاکنون میزان اثرگذاری آن بر تعادل و توازن منطقه ۰,۲۴ درصد بوده است.

۳. شهر جدید پردیس در سال ۱۳۹۵ دارای جمعیت ۷۳۳۶۳ نفر بوده که به منظور ایجاد تعادل در منطقه باید به جمعیت ۴۱۳۹۸۶ نفر برسد و تاکنون میزان اثرگذاری آن بر تعادل و توازن منطقه ۰.۱۸ درصد بوده است.

۴. شهر جدید هشتگرد در سال ۱۳۹۵ دارای جمعیت ۴۲۱۴۷ نفر بوده که به منظور ایجاد تعادل در منطقه باید به جمعیت ۲۶۳۴۴۶ نفر برسد و تاکنون میزان اثرگذاری آن بر تعادل و توازن منطقه ۰.۱۰ درصد بوده است.

۵. شهر جدید اشتهارد در سال ۱۳۹۵ دارای جمعیت ۲۹۹۹۳ نفر بوده که به منظور ایجاد تعادل در منطقه باید به جمعیت ۲۲۸۷۸۲ نفر برسد و تاکنون میزان اثرگذاری آن بر تعادل و توازن منطقه ۰.۰۷ درصد بوده است.

۶. کل جمعیت شهرهای جدید در سال ۱۳۹۵ برابر با ۳۵۹۰۲۹ نفر بوده که به منظور ایجاد تعادل و توازن در منطقه براساس جمعیت شهر اول باید به ۱۹۳۲۵۵۵ نفر برسد. مجموع میزان اثرگذاری شهرهای جدید بر تعادل و توازن منطقه ای در حال حاضر ۰.۸۸ درصد است که مقدار بسیار پایینی است و این عدد به خوبی عدم کارایی شهرهای جدید بر توازن منطقه ای مجموعه شهری تهران را نشان می دهد.

میزان اثرگذاری شهرهای جدید منطقه کلان شهری تهران بر تعادل و توازن منطقه ای در وضع موجود و مطلوب در **جدول ۵** ارائه شده است.

جدول ۵. میزان اثرگذاری شهرهای جدید بر منطقه کلان شهری تهران در وضع موجود و مطلوب

رتبه	استان	شهرستان	بخش	نام شهر	جمعیت ۱۳۹۵	ایندال	درصد اثرگذاری بر تعادل منطقه ای مطلوب
۱۶	تهران	شهریل	مرکزی	لدیشه	۱۱۶۰۶۲	۵۴۳۳۵۷	۰.۲۹
۱۸	تهران	ربط کریم	مرکزی	پزند	۹۷۴۶۴	۴۸۲۹۸۴	۰.۲۴
۲۱	تهران	پردیس	بوهن	پردیس	۷۳۳۶۳	۴۱۳۹۸۶	۰.۱۸
۳۳	لبیز	سلوجیلاخ	مرکزی	شهر جدید هشتگرد	۴۲۱۴۷	۲۶۳۴۴۶	۰.۱۰
۳۸	لبیز	اشتهارد	مرکزی	اشتهارد	۲۹۹۹۳	۲۲۸۷۸۲	۰.۰۷
		مجموعه شهرهای جدید			۳۵۹۰۲۹	۱۹۳۲۵۵۵	۰.۸۸
میزان اثرگذاری در حالت مطلوب							
۱۲.۹۱							

(منبع: نگارندگان)

۵-۱-۲. ارزیابی نقش شهرهای جدید در ساختار اقتصادی منطقه کلان‌شهری تهران

برای این ارزیابی از روش ماتریس گولر استفاده شده است. در این روش برای امتیازگذاری، اعداد ۱ تا ۱۰ به کار رفته که عدد ۱ نشان‌دهنده شرایط بسیار نامناسب و عدد ۱۰ نمودار شرایط بسیار مناسب است (ر.ک: جدول ۶). همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، شهر جدید اندیشه دارای بهترین ساختار اقتصادی در منطقه کلان‌شهری تهران است.

جدول ۶. ارزیابی اقدامات شهرهای جدید مجموعه شهری تهران

شهر جدید نمونه	تأمین فرصت‌های شغلی در شهر جدید	تأمین فرصت‌های شغلی با توجه به دستیابی اهداف	کاهش نرخ بیکاری شهر جدید	سهم بخش‌های خصوصی و عمومی	وضعیت اشتغال در بخش خدمات	اشتغال در بخش صنعت	جمع
اندیشه	۵	۴	۷	۴	۵	۵	۳۰
پرند	۴	۴	۶	۳	۴	۵	۲۶
پردیس	۴	۳	۷	۳	۴	۴	۲۵
هشتگرد	۳	۴	۶	۳	۳	۴	۲۳
اشتهارد	۲	۲	۵	۲	۲	۲	۱۵

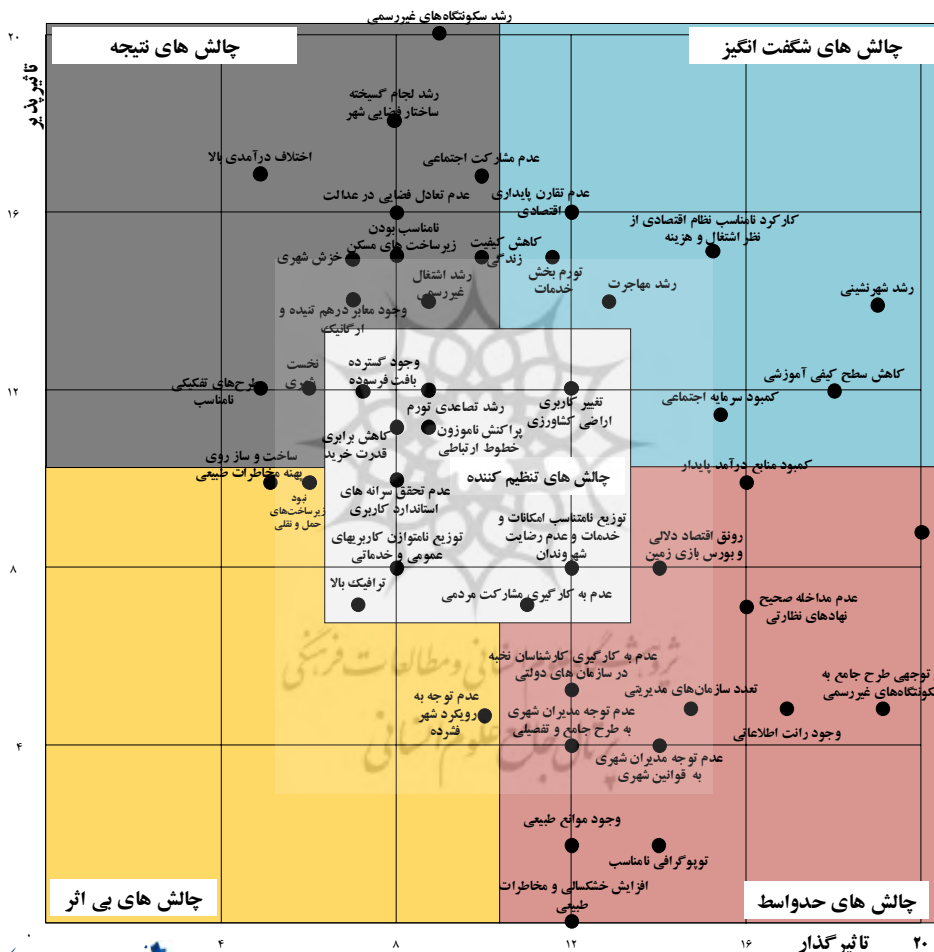
فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

(منبع: نگارندگان)

۵-۲. نقش و جایگاه شهرهای جدید در ساختار فضایی - کالبدی آینده منطقه کلان‌شهری تهران

بررسی الگوهای احتمالی رشد و توسعه فضایی - کالبدی کلان‌شهر تهران تا حد زیادی به تهیه برنامه‌های مؤثر و راهبردی در زمینه مدیریت بهتر توسعه شهری کمک خواهد کرد و با تدوین سناریوهای مختلف، این امکان فراهم می‌شود تا برنامه‌ریزان و مسئولان از آینده و مشکلات احتمالی توسعه شهر درک درستی داشته باشند. در این بخش از پژوهش براساس روش و رویکرد شوارتز یا رویکرد GBN یا همان رویکرد عدم قطعیت‌های بحرانی، سناریوهای ساختار فضایی - کالبدی کلانشهر تهران به دست آمده است. گام‌های فرایند سناریونگاری در این رویکرد، با تهیه فهرست متغیرهای مربوط به آینده شروع می‌شود. در این رویکرد، روندها و متغیرهای نامشخص و با عدم قطعیت نیز به دو گروه روندها و متغیرهای با تأثیرات بسیار زیاد و روندها و متغیرهای با تأثیرات کم تقسیم می‌شود. در این رویکرد سناریونگاری، هر سناریو از تقاطع دو پیش‌شرایع دارای عدم قطعیت شکل

می‌گیرد؛ به همین دلیل لازم است تا ابتدا فهرستی از پیشران‌ها شناسایی شود که در ادامه ارائه شده است. در این مقاله، عوامل و مسائل کلیدی توسعه فضایی - کالبدی کلان‌شهر تهران استخراج و به کمک نرم‌افزار میک‌مک تجزیه و تحلیل شده که نتایج آن در شکل ۲ بیان شده است.

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

شکل ۲. پراکنش متغیرها در پلان اثرگذاری و اثرپذیری در بخش موانع و چالش‌های پیش‌روی توسعه فضایی - کالبدی کلان‌شهر تهران و حوزه پیرامونی آن (مجموعه شهری تهران) (منبع: نگارندگان)

در ادامه و پس از شناسایی موانع و چالش‌های اصلی توسعه فضایی - کالبدی، در این بخش از پژوهش به کمک نرم‌افزار سناریو و ویزارد میزان اهمیت و عدم قطعیت هر کدام از موانع و چالش‌های اصلی (به عنوان نیروهای پیشران) به دست آمده است که در جدول ۷ و شکل ۳ ارائه شده‌اند.

جدول ۷. اهمیت و عدم قطعیت نیروهای پیشران اثرگذار بر ساختار فضایی - کالبدی منطقه کلان‌شهری تهران

شماره	پیشران‌های به دست آمده در راستای توسعه کلان‌شهر تهران	اهمیت	عدم قطعیت
۱	بحران و مسئله آب و عدم مدیریت منابع آبی در منطقه (مقیاس کلان)	۴,۳۵	۲,۸۵
۲	عدم توسعه صنعت در منطقه (مقیاس کلان)	۴,۰۲	۲,۵۹
۳	بی‌توجهی به گردشگری پایدار در سطح منطقه (مقیاس کلان)	۳,۵۵	۲,۸۵
۴	سطح بیکاری بالا در شهرهای پیرامونی کلان‌شهر تهران	۰,۷۴	۰,۱۷
۵	بی‌توجهی طرح جامع و تفصیلی به مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی	۱,۶۱	۱,۶۴
۶	رشد روزافزون میزان شهرنشینی بدون برنامه‌ریزی مناسب	۲,۲۱	۱,۶۴
۷	وجود رانت اطلاعاتی در سازمان‌های دولتی در کلان‌شهر تهران	۱,۴۷	۱,۴۷
۸	کمبود منابع درآمد پایدار در کلان‌شهر تهران و حوزه پیرامونی آن	۱,۷۴	۱,۳۸
۹	عدم مداخله صحیح نهادهای نظارتی در زمینه لال‌بازی و بورس‌بازی زمین	۱,۵۴	۱,۳۸
۱۰	تعدد سازمان‌های مدیریتی در بخش مدیریت شهری کلان‌شهر تهران	۱,۳۴	۱,۳۰
۱۱	کارکرد نامناسب نظام اقتصاد کلان‌شهر تهران از لحاظ اشتغال و تحلیل هزینه	۲,۰۱	۱,۳۰
۱۲	رشد روزافزون مهاجرت‌های روستایی - شهری در کلان‌شهر تهران	۱,۸۱	۱,۳۰

(منبع: نگارندگان)

شکل ۳. ماتریس اهمیت - عدم قطعیت نیروهای پیشران توسعه کلان شهر تهران

(منبع: نگارندگان)

براساس شکل ۳، پیشران‌های ارائه‌شده در راستای توسعه کلان‌شهر تهران این‌گونه دسته‌بندی شده است:

نیروهای پیشران درجه ۱ شامل:

۱. بحران و مسئله آب و عدم مدیریت منابع آبی در منطقه (مقیاس کلان)،
۲. عدم توسعه صنعت در منطقه (مقیاس کلان)،
۳. بی‌توجهی به گردشگری پایدار در سطح منطقه (مقیاس کلان)؛

نیروهای پیشران درجه ۲ شامل:

۱. بی‌توجهی طرح جامع و تفصیلی به مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی،
۲. رشد روزافزون میزان شهرنشینی بدون برنامه‌ریزی مناسب،
۳. وجود رانت اطلاعاتی در سازمان‌های دولتی در کلان‌شهر تهران،
۴. کمبود منابع درآمد پایدار در کلان‌شهر تهران و حوزه پیرامونی آن،
۵. عدم مداخله صحیح نهادهای نظارتی در زمینه دلال‌بازی و بورس‌بازی زمین،

۶. تعدد سازمان‌های مدیریتی در بخش مدیریت شهری کلان‌شهر تهران،
 ۷. کارکرد نامناسب نظام اقتصاد کلان‌شهر تهران از لحاظ اشتغال و تحلیل هزینه،
 ۸. رشد روزافزون مهاجرت‌های روستایی‌شهری در کلان‌شهر تهران؛

نیروهای پیشران درجه ۳ شامل:

۱. سطح بیکاری بالا در کلان‌شهر تهران.

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

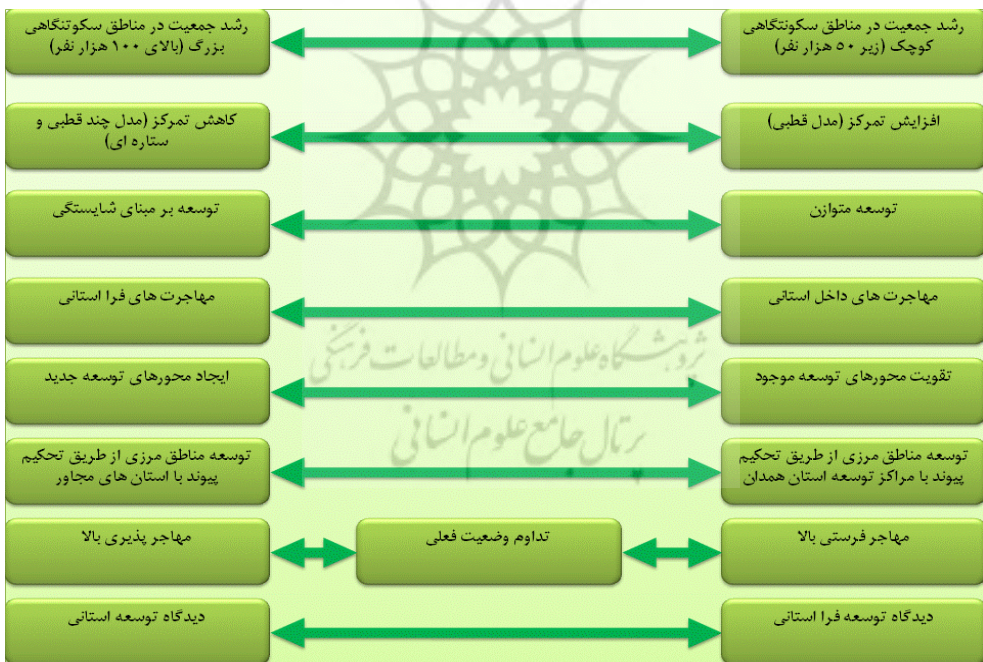
شکل ۴. عدم قطعیت‌های موجود در توسعه کلان‌شهر تهران برگرفته از نیروهای پیشران و میزان احتمال وقوع

(منبع: نگارندگان)

عدم قطعیت‌ها نیروها، موضوعات و روندهایی هستند که ماهیت یا جهت سناریوها را تعریف می‌کنند. آن‌ها اغلب به صورت دوگانه‌ها یا چندگانه‌ها درباره آینده یک موضوع مطرح می‌شوند. موارد زیر از مهم‌ترین عدم قطعیت‌های شناخته‌شده به منظور توسعه منطقه کلان‌شهری تهران است:

۱. رشد جمعیت در مناطق سکونتگاهی کوچک، شهرهای جدید یا بزرگ؛
۲. افزایش تمرکز (مدل قطبی) یا کاهش تمرکز (حرکت به سمت مدل چندقطبی یا شبکه‌ای)؛
۳. توسعه متوازن یا توسعه بر مبنای شایستگی؛
۴. مهاجرت‌های داخل استانی یا فرااستانی؛
۵. تقویت محورهای توسعه موجود یا ایجاد محورهای توسعه جدید.

شکل ۵. شمای عدم قطعیت‌های نهایی توسعه مجموعه شهری تهران

(منبع: نگارندگان)

براساس عدم قطعیت‌های ارائه‌شده در سازمان فضایی - کالبدی کلان‌شهر تهران، ۴ سناریوی مختلف شامل این موارد را می‌توان تدوین کرد:

۱. تقویت محورها و کانون‌های توسعه موجود (شامل شهرهای جدید ساخته‌شده) همراه با کاهش مهاجرت درون‌استانی؛

۲. تقویت محورها و کانون‌های توسعه موجود (شامل شهرهای جدید ساخته‌شده) همراه با افزایش مهاجرت درون‌استانی؛

۳. ایجاد محورهای توسعه جدید همراه با کاهش مهاجرت درون‌استانی؛

۴. ایجاد محورهای توسعه جدید همراه با افزایش مهاجرت درون‌استانی.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای شهرهای جدید در سطوح ملی و منطقه‌ای نیازمند شناخت ویژگی‌های مختلف آن‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و... در کنار سایر عوامل اثرگذار است. مهم‌ترین راهبردهای کلان توسعه و بهبود شهرهای جدید در مجموعه شهری تهران شامل موارد زیر است:

۱. توجه به فعالیت‌های صنعتی و خدماتی که دارای رشد بالای ارزش‌افزوده باشند و سرمایه‌گذاری در این زمینه به‌خصوص در شهرهای جدید که موقعیتی جدید برای رشد اقتصاد منطقه‌ای ایجاد می‌کنند، قادر است به کاهش بیکاری، ولو در سطح منطقه‌ای، کمک کند.

۲. توجه به خدمات و سرمایه‌گذاری‌هایی است که می‌توانند بازار کار را از طرف تقاضا تحریک کنند و محدودیت‌های سمت عرضه را جبران نمایند و به تثبیت اشتغال بپردازند. در این زمینه می‌توان آموزش و نهادهای مالی را در نظر داشت.

۳. آنچه دولت در زیرسازی نهادهای اقتصادی شهرهای جدید باید بدان توجه کند، اولاً دخالت نکردن در بازار عوامل تولید و پرهیز از منحرف کردن قیمت نهادهاست و ثانیاً در صورت بروز چنین انحراف‌هایی، از ابزار پارانه و تلاش برای رقابتی ساختن فضای کسب‌وکار استفاده کند.

۴. هدایت فناوری نو به شهرهای جدید، کاهش نابرابری درآمدها در منطقه دربرگیرنده شهر جدید، سرمایه‌گذاری مکمل نیروی کار، تلاش برای ارتقای سطح بهره‌برداری از ظرفیت تولیدی و ایجاد مشاغل در نهادهای تولیدی کوچک‌مقیاس از دیگر سیاست‌های

مهم به منظور اشتغال زایی در شهرهای جدید است.

۵. اجرای ترکیبی از سیاست های اشتغال زا در ارتباط با دو بخش یادشده در مناطقی که شهرهای جدید در آنها احداث می شوند، امری حیاتی محسوب می شود. ایجاد مشاغل صنعتی و خدماتی در شهرهای جدید نه تنها دارای منافع است که ساکنان این مناطق را بهره مند می سازد، بلکه راهکاری هم نوا با راهبردهای توسعه اقتصادی در سطح کلان کشور است.

براساس ارزیابی انجام شده، راهکارها، سیاست ها، ساختارها و نظام های اجرایی و اداری، برنامه ها و مقررات مربوط به صورت زیر تدوین می شود:

۱. توجه به ایجاد قطب رشد (اشتغال زایی کلان) به عنوان توسعه همگام کار و سکونت با در نظر گرفتن خطر تک عملکردی شدن شهر با توجه به هویت ویژه برای شهر جدید در جهت کاهش عقب ماندگی هدف گذاری های صورت گرفته؛

۲. استفاده از رشد متوازن با ایجاد قطب رشد در این شهرها با کاهش وابستگی شدید جمعیت به عملکرد اصلی و وابستگی به عملکردها خرد در جهت کاهش رشد ناهمگون شهرها؛

۳. توجه به بسترها برای ارتقای اشتغال خدماتی و خدمات رسانی در شهرهای جدید برای جذب جمعیت تمامی قشرهای جامعه به خصوص متوسط و بالا برای افزایش سرمایه در برخی از شهرهای جدید با توجه به پتانسیل های محیطی و کیفیت زندگی در شهرهای جدید؛

۴. افزایش توجه به هماهنگی های میان نهادهای سازمان ها برای ایجاد نهادها و ستادهای اجرایی در این زمینه و همچنین ایجاد قوانین، آیین نامه ها و دستورات سازمانی در درون خود در جهت این امر؛

۵. توجه به اشتغال در شهرهای سرریز جمعیتی از طریق ایجاد فعالیت های خدماتی و صنعتی مکمل برای شهر مادر (فعالیت های صنعتی و خدماتی که در شهر مادر دارای کمبود و یا نبود است)؛

۶. توجه به نهادها و سازمان های دست اندرکار سیاست های اشتغال زایی مانند خوداشتغالی و... در شهرهای جدید یا اعمال انحصاری آنها در شهرهای جدید؛

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنابه اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایت (CC) رعایت شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Civil Company of New Cities. (1992). *New cities of Iran*. (Persain)
- Doxiadis, A. (1965). "Islamabad , the creation of a new capital". *Town Planning Review*, 1.
- Ebrahimzadeh, I., & Negahban Maravi, M. (2004). "Analyzing citizenship and the status of new cities in Iran". *Quarterly Journal of Geographical Research*, 75. (Persain)
- Encyclopædia Britannica Online* (2017). "New town". Inc., 2017. Web. 01.
- Esfandiari, M. (1994). "New cities and increasing the potentialities of current cities". *Collected Papers on New Cities, Culture, and Urban Life*. Isfahan: New Cities Publication. (Persain)
- Galantay, F. (1975). *New town: Antiquity to the present*. New york: George Braziller.
- Gharakhlo, M., & Panahandeh Khah, M. (2009). "Analyzing the performance of new cities in attracting population for macro-cities: the case of new cities surrounding Tehran". *Human Geography Research*, 67. (Persain)
- Ghorbani, R. (1997). "Analyzing the effective factors of attracting population for Sahand city". *Collected Papers of New Cities Seminar*. Tehran: Civil Company of New Cities. (Persain)
- Golany, G. (1967). *New town planning*. John Wiley & Sons.
- Halajian, E., & Aminshad, A. (2015). "Identifying the effective strategies of strategic management in urban development of Ramsar". *Urban Management*, 40. (Persain)
- Hiraskar, J. K. (1997). An introduction to principles of urban design (translated into Farsi by Mohamad Solemani and Ahmadreza Bekayi Fard). Tehran: Jahad University Publication. (Persain)
- Khani, M. (2011). *Evaluating the success of new cities in developing Tehran: the case of Parand city*. MA Thesis, Faculty of Social Sciences, Tabatabaïi University, Tehran. (Persain)
- Malis, P. (1974). "Physical planning in developing new cities" (translated into Farsi by Asghar Arjmandnia). *Journal of Fine Arts*, 112. (Persain)
- Marilyn, P. (2006). *New cities of England and France: from theory to practice* (translated into Farsi by Nashr Maani). *Collected Papers City Building in Iran and World*. Tehran: Civil Company Publication. (Persain)
- Milton Keynes Partnership (1979). *Milton Keynes comprehensive plan*. Milton Keynes Council.

- Nastaran, M. (2001). "Analyzing and evaluating the centralization and distribution indexes of health in Isfahan". *Journal of Faculty of Humanities in Isfahan*, 26-27, 145-162. (Persain)
- Nastaran, M., & Fatahi, S. (2009). "Ranking the cities of Golestan province based on development indexes using factor analysis". *Geography and Environmental Studies*, 1(1). (Persain)
- Nastaran, M., Abolhasan, F., & Bakhtiari, N. (2015). "Spatial distribution indexes of development in cities of Iran using the mixed ranking". *Journal of Regional Planning*, 5(17), 1-17. (Persain)
- Poormohamad, M. (2004). *Principles and methods of urbanization*. Tehran: SAMT. (Persain)
- Rabani, T. (2012). *The use of futurology and strategic thought in planning urban development: the case of Baane*. MA Thesis of Geography and Urban Planning, Faculty of Geography, Tehran University, Tehran. (Persain)
- Rafie, M. (1995). *Housing and income in Tehran: past, present, and future*. Tehran: The Center of Research in Urbanization and Architecture in Iran. (Persain)
- Rafian, M., & Mahmoodi, M. (2014). "Evaluating the location pattern of new cities in Tehran using a multi-variable model". *Geography and Development*, 36, 109-122. (Persain)
- Rahnamyi, M., & Kalantari Khalil Abadi, H. (2011). "New cities as governmental intervention in urbanization". from: <http://maps.4kia.ir/info2/138389>
- Raisi Dana, F. (1992). "Human-city relationship: the case of Pooladshahr". *Collected Papers of 'You Do Architecture, but I Build it'*. (Persain)
- (2001). *Practical analysis of development and economy in Iran* Tehran: Cheshmeh Publication. (Persain)
- Sarafi, M. (1998). *Principles of regional development plan: office of survey and regional planning of planning and budget organization*. Tehran. (Persain)
- Shahabadi, A. (1996). The sociology of new cities: a criticism on new cities in Iran. *Journal of Population*, 17. (Persain)
- Shahabian, P. (2004). *Enactments of higher council of urbanization and architecture in Iran from 1991 to 2000*. Tehran: Payam Sima Publication. (Persain)
- Statistical Center of Iran. *Population and Housing Census, 1956-2018*. (Persain)
- Strofesky, V. (1999). *Contemporary urbanization: from the beginning to Athens* (translated into Farsi by Ladan Etezadi). Tehran: Center of University Publication. (Persain)
- Varesi, H., Alizadeh, J., & Salehi, M. (2012). "Analyzing the identities of residents in new

cities; the case of Fooladshahr". *Spatial Planning*, 1(3). (Persain)

Yaran, A., & Mohamadi Khoshbin, H. (2012). "Analyzing independence in new cities: the comparative study of of Hashtgerd and South Korea". *Journal of Architecture and Urbanization*, 3(4). (Persain)

Zamiri, M., Nastaran, M., & Mohammadzadeh Titkanlo, H. (2013). "An analysis of spatial development of Bojnood city in 2000s". *Environmental Based Territorial Planning*, 6(23), 168-180. (Persain)

Zebardast, E. (2003). "Analyzing the methods of hierarchy and categorization of settlements in urban performances approach in developing rural areas". *Journal of Fine Arts*, 13(1). (Persain)

——— (2004). *The size of the city*. Tehran: The Research Center of Ministry of Housing. (Persain)

Zebardast, E., & Jahanshahlo, L. (2007). "Analyzing the city performance of Hashtgerd in attracting the population". *Iranian Journal of Geography and Development*, 10, 5-22. (Persain)

Ziari, K. (2007). *Principles and methods of regional planning*. Yazd: Yazd University. (Persain)

——— (2008). *Planning of new cities*. Tehran: SAMT. (Persain)

